

Bevrijdend erbarmen

Omwille van ons heil
Een introductie in enkele grondlijnen van de
katholieke geloofsleer

Deel 3

**BEVRIJDEND ERBARMEN
OVER HET WERK VAN JEZUS DE CHRISTUS**

Robert Jan Peeters

Rotterdam 2023

voor Jakob
en voor alle andere kleinkinderen die ons nog geschonken worden

tekst: Robert Jan Peeters
vormgeving: Robert Jan Peeters
© Robert Jan Peeters
Rotterdam 2023

ISBN 9789403661827

Inleiding

Onderwerp van dit boek is Jezus de Christus. In deel 2 van de trilogie *Omwillen van ons heil*. Een introductie in enkele grondlijnen van de katholieke geloofsleer, die in 2022 onder de titel *Vleesgeworden liefde*. Over de persoon van Jezus de Christus, is verschenen, is uitvoerig stilgestaan bij de vraag wie Jezus is ('wie zegt gij dat ik ben?' Mc. 8,29) en hoe daar in de christelijke geloofsgemeenschap over is en wordt nagedacht. Naast een methodische reflectie op de naamgever van het christendom en de verankering van de hermeneutische portee van de bevindingen die daaruit voortkomen, werd in dat boek aandacht gevraagd voor verschillende Jezusbeelden die in het Nieuwe Testament te vinden zijn, de levensoriëntatie van Jezus en bepalende markatiepunten in zijn missionaire opdracht namelijk menswording, kruisiging en verrijzenis. Toegespitst werd deze exploratie op twee voor de christologie wezenlijke aandachtspunten: dat Hij Zoon van de Vader is en God en mens tegelijk. Eerder al, in 2021, kreeg deze reflectie in deel 1 van de trilogie *Volhardende trouw*. Over schepping, zonde en genade, de noodzakelijke theologische bedding. Jezus van Nazareth is Gods Gezalfde als uiting van diens volhardende trouw. Dat werd in een brede context uitgewerkt: dat schepping en heil samenhangen, dat zonde niet vanzelfsprekend is maar wel onontwikkeld en dat redding exclusief van Godswege komt. Dat laatste is toegelicht en verdiept door een uitvoerig exposé over de genade, Gods goedgunstig handelen jegens de mens, en wel in haar oudtestamentische context, vanuit het Nieuwe Testament en met oog voor haar ontwikkelingsgang in de theologiegeschiedenis. Een bijzonder accent kregen toen de rechtvaardiging van de mens en het gebed.

Met dit derde studieboek wordt die weg voortgezet. Na de persoon staat hier het werk van Jezus Christus centraal en is de soteriologie aan de orde. De soteriologie is binnen het christendom de leer aangaande het heil; gereflecteerd wordt in dit boek op de betekenis en de draagwijdte van Gods heilshandelen voor de mens in Jezus Christus. Een handelen dat verstaan wordt als bevrijdend en verlossend. Het voorliggende materiaal is uitkomst van een collegereeks, gedurende meerdere jaren hernoemen, aan kandidaten voor het gewijde ambt in de Rooms-Katholieke Kerk. Deze introductie, en dat geldt wellicht voor alle delen van *Omwillen van ons heil*, is hen niet altijd gemakkelijk afgegaan. Troost mag bieden dat prachtige woord van Paulus waarin ons moeizaam groeiend begrip door God zelf wordt tegemoet

getreden, zodat in vertrouwen mag worden vermoed: 'thans is ons heil dichterbij dan toen wij tot het geloof kwamen.' (Rom. 13,11)

Welke gedachtelijn wordt in dit boek gevolgd?

Spreeken over Jezus de Christus is spreken over wat Hij gedaan heeft omdat Hij is wie Hij is. De Schrift laat er geen misverstand over bestaan dat zijn leven en sterven van heilsbepalende betekenis zijn; hoe dat het geval is wordt in een scala aan interpretaties tot getuigenis gebracht. Dan zijn ook vragen aan de orde hoe Gods heil de mens ten goede komt en wat heilsgeschiedenis eigenlijk is. In de Traditie van de Kerk zijn gedachten hierover gesteld tot verstaansmodellen die de status van interpretamenten hebben gekregen zonder overigens tot dogmatisering te hebben geleid.

De opbouw van dit boek is van hieruit de volgende.

In eerste instantie worden enkele basale lijnen geschetst over de positionering van de soteriologie als theologische discipline. De inzichten die dat oplevert worden verwoord naar het begrip van en de verhouding tussen heils- en openbaringsgeschiedenis als uitdrukking van Gods handelen in de schepping. Het is evident dat God daarbij niet een eigen en aparte geschiedenis in het leven roept (wat heeft anders menswording voor zin?) maar zichzelf in en door de profane geschiedenis ter sprake brengt. Het hoeft daarbij niet te verbazen dat nader onderzoek van de Schrift aan het licht brengt dat er verschillende ontwerpen zijn om de vraag naar de heilsbetekenis van Christus te beantwoorden; openbaring, ervaring en interpretatie horen immers bij elkaar. Niet dát maar hóe Jezus Christus' leven en dood betekenis hebben staat bij de verdere ontsluiting van de soteriologische vraagstelling dan centraal. Pro-existentie is daarbij een kernwoord, dat ook werking heeft in de toe-eigening van het heilswerk van Christus door de heilige Geest in de gelovige zelf. Deze innerlijke werking van de genade is in zijn historische realisering de rechtvaardiging van de zondaar en heeft effectief en ervaarbaar de gestalte van een deugd, is gelovig herkenbaar aan een deugzaam leven.

Vervolgens wordt de betekenis van het heilswerk van Christus aan de hand van enkele soteriologische basismodellen die in de Traditie van de Kerk een rol spelen, verduidelijkt. Aandacht is er voor de soteriologische inzet van Anselmus van Canterbury (1033-1109), zo vormend geweest voor de Kerk

van het christelijk Westen. Aan de orde komen verder het model van de deïficatie, dat in het christelijk Oosten een prominente rol speelt, alsmede de modellen die de dood van Christus zien als overwinning op de duivel en als motivatie tot wederliefde. Met de inzet van Maarten Luther (1483-1546) wordt een hervorming ingezet die ook in de soteriologie van betekenis is. De vraag hoe de mens gered wordt, is, zo Luther, alleen te beantwoorden door de radicaliteit van de zondige staat van de mens onder ogen te zien en alle redding van God in Christus te verwachten, bijgevolg met uitsluiting van iedere verdienste en elke medewerking hieromtrent van de mens. De reactie die dat van de kant van de Rooms-Katholieke Kerk opriep gaf het Concilie van Trente (1545-1563) aanleiding ook zelf het rechtvaardigingsproces uiteen te zetten. De gedachte moest vermeden worden dat de mens op eigen kracht aan zijn rechtvaardiging meewerkt én dat de genade hem uiterlijk blijft. Rechtvaardiging is voor het concilie dan ook zondenvergeving én innerlijke vernieuwing van de hele mens op basis waarvan zijn goede werken een verdienstelijk karakter dragen.

Verlossing als de werkelijkheid door God in Christus te worden gered heeft altijd een *communautaire* aspect. Soteriologie als christologie onder het aspect van de pro-existentie verwijst ook naar de betekenis van de Kerk als het lichaam van Christus. Naar rooms-katholieke opvatting deelt de Kerk op de een of andere wijze in de heilsbetekenis van Christus. Aan de hand van een tweetal kerkelijke documenten wordt toegelicht wat hier te bevestigen en wat te vermijden is.

Voor de hele trilogie Omwille van ons heil. Een introductie in enkele grondlijnen van de katholieke geloofsleer, is een beroep gedaan op de narratieve en pastorale didactiek die, voorbeeldig, herkenbaar is in de catechetische instructie *De catechizandis rudibus* van Aurelius Augustinus (354-430). Augustinus wil dat de geloofsleerlingen, het boek is omstreeks 400 geschreven als instructie voor begeleiders van kerktroetreders, inzicht en duidelijkheid wordt geboden door hen mee te nemen in de heilshistorische ontvouwing van Gods openbaring (*De catechizandis rudibus* 5, 28-49). En zoals God zich werkende weg laat kennen, zo is, naar methodisch inzicht van Augustinus, ook geloofsverwerving een proces, afhankelijk van Gods genade en verbonden met de eigen levensweg. Catechese is daarom vooreerst en voor alles narratio, het vertellen van Gods geschiedenis met de mensen. Een geschiedenis waarvan de liefde het motief, de rode draad en het beoogd effect ('*ut in eius dilectionem a quo prior dilectus est inardesceret*' *De catechizandis rudibus* 8) is. Een liefde, verder, die gelet op de toestand van de

mens qua affect erbarmen (misericordia) is ('ubertate beneficentiae profluit' De catechizandis rudibus 7), bevrijdend erbarmen. Waar de narratio op het verstand is gericht doelt de aansporing of vermaning, voor Augustinus een tweede constructief element van iedere catechese, op de wil (voluntas), gevoed door de vrees ('aliquo Dei timore percussus' De catechizandis rudibus 9) Gods liefde te moeten ontberen. Zo ontstaat er bij de geloofsleerling een heilzame onrust.

Voor wat betreft de didactiek die dit oplevert is het passend op dit punt de bevindingen uit Volhardende trouw, Omwille van ons heil deel 1, pagina's 8v. te hernemen.

1. Lesgeven betekent het vertellen van een verhaal. Details en nuances, data en feiten zijn belangrijk maar komen pas tot hun recht in een groter verband. Zij worden als kralen tot een ketting geregen en vormen aldus voor de mens een sieraad. Deze eenheid en samenhang zijn theologisch noodzakelijk en didactisch effectief.
2. Het vertellen van een verhaal heeft te maken met het aanreiken van een perspectief. Het is een raster dat oriënteert en zo verwijst naar zin en bedoeling van Gods handelen. Dat is altijd persoonlijk bedoeld. *Tua res agitur!* Perspectief zien betekent immers geloof voor mogelijk houden.
3. Het aanreiken van een perspectief veronderstelt betrokkenheid en engagement. De theologie is een wetenschappelijke discipline coram Deo. Wat verhaald wordt is eerst geloofd. Het gaat er over en het gaat er om te ontvouwen dat en hoe God mensen raakt en die inzet wint aan overtuigingskracht als de docent zich laat kennen als geraakte, dat hij gelooft in wat hij voorhoudt. Pedagogisch gesproken neemt hij daarmee de student serieus en legt hij er rekenschap van af dat ook voor de student feitenkennis niet het laatste of het hoogste is.'

Het gaat, Augustinus toe-eigenend, om samenhang van het geboden materiaal en om een persoonlijk getuigenis hieromtrent in diachrone en synchrone verbondenheid met de geloofsgemeenschap en juist die synthese maakt het catechetisch object plausibel.

Voor menigeen heden ten dage is plausibiliteit evenwel geen voor de hand liggende uitkomst. Een gelovig zien is er namelijk afhankelijk van dat iets wordt getoond. Dat verwijst naar Gods initiatief en goedgunstigheid die theologisch met het begrip genade worden aangeduid. En die genade is nodig om naast begrip van het gebodene ook te komen tot een verstaan daarvan in eigen hoofd en hart, om iets pro me aannemelijk te vinden. Deze trilogie is een pleidooi dat gelovig zien in te oefenen, in parafraze op Hugo de Groot

(1583-1645) en Dietrich Bonhoeffer (1906-1945): etsi Deus daretur. Kijk naar de wereld alsof God bestaat. Dat is dan misschien, zoals de geleerden zouden kunnen menen, geen geloof maar wel een serieus te nemen levensbeschouwing. Zoals indertijd het non daretur werd ingezet om bij een vermeend niet bestaan van God moraal en recht toch gefundeerd te weten, zo kan een aangenomen daretur in deze tijd dienen om in focus te krijgen: stel dat God bestaat, wat doet dat met mijn leven en dient het mijn menswording? Mocht dat het geval zijn dan wordt in het contemporaine Deus non est datur een gemis ontwaard dat de plausibiliteit van God tot voeding kan zijn. Hopelijk dragen de drie boeken van Omwille van ons heil er toe bij de lezer op de besproken onderdelen een introductie te geven in enkele grondlijnen van de katholieke geloofsleer opdat men weet wat een christelijke levensbeschouwing vraagt en te bieden heeft.

De leesbaarheid van de tekst dienend zijn sommige citaten in een vreemde taal lichter afgedrukt. De heilige Schrift wordt geciteerd in de Willibrordvertaling.

Lectori Salutem!

Inhoudsopgave

Bevrijdend erbarmen

Over het werk van Jezus de Christus

Inleiding	5
Inhoudsopgave	10
Hoofdstuk 1. Over wat hebben wij het?	13
1.1. Christologie en soteriologie	14
1.2. Basislijnen	18
1.2.1. In het Oude Testament	18
1.2.2. In het Nieuwe Testament	21
1.2.3. In de Traditie	32
1.3. Getuigenis in meervoud	34
1.4. Verlossing en zonde	46
1.5. Heilsgeschiedenis	50
1.5.1. Geen andere geschiedenis	55
1.5.2. Soteriologische grondoriëntatie	57
Hoofdstuk 2. Toe-eigening	60
2.1. Het werk van de Geest	60
2.2. Vrucht naar werk	67
Hoofdstuk 3. Vensters op het heil	74
3.1. Op zoek naar duiding	76
3.2. Hoofdlijnen van verstaan	81
3.2.1. Inwoning en omvorming	82
3.2.2. Strijd en overwinning	85
3.2.3. Verandering en inkeer	89
3.2.4. Genoegdoening en navolging	92
3.3. Tweestromenland	102

3.3.1.	Maarten Luther	102
3.3.2.	Het Concilie van Trente	123
3.3.3.	Epilogus brevis	142
Hoofdstuk 4. Christus en zijn Kerk		143
4.1.	Uniciteit	146
4.2.	Genade	150

*'Leidt een leven van liefde
naar het voorbeeld van Christus,
die ons heeft bemind
en zich voor ons heeft overgeleverd
als offergave en slachtoffer,
God tot een lieflijke geur.'*

Ef. 5,2

*'Hoe het verhaal ook wordt verteld,
je weet: als Hij het niet had gewild,
deze dood,
dan was het niet gebeurd.
En van dit willen,
zeggen de evangelisten unaniem,
heeft Hijzelf gezegd
dat dit de wil van zijn vader was:
van God.'*

Jan Willem Otten
Zondagmorgen. Over het missen van God

HOOFDSTUK 1 Over wat hebben wij het?

Zoals het christendom een religie is van de persoon, georiënteerd is op Jezus Christus en om een persoonlijk engagement vraagt, zo kent het christendom ook een alles bepalende focus op het werk van die persoon als dienst van Christus aan de ander. Dat ligt voor de hand. Het Woord is immers vleesgeworden om tot daad te komen. Beide elementen, persoon en werk, kenschetsen het christendom als een historische godsdienst; de zekerheid van het heil is gegeven met de daadwerkelijkheid van de Heiland. 'Toen de volheid van de tijd gekomen was ὅτε δὲ ἦλθεν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, heeft God zijn Zoon gezonden ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, geboren uit een vrouw, geboren onder de wet γενόμενον ἐκ γυναικὸς γενόμενον ὑπὸ νόμον, opdat Hij hen die onder de wet stonden zou bevrijden ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, opdat wij de rang van zonen zouden verkrijgen ἵνα τὴν υιοθεσίαν ἀπολάβωμεν.' (Gal. 4,4v.) Hier wordt een existentiële en universele pointe beschreven in termen van een contingent historisch gebeuren: toen het moest en kon is onder omstandigheden die de onze zijn Hij gekomen, door God gezonden, die bevrijding brengt en ons tot vrijen maakt. Deze gezondene is Jezus uit Nazareth, de Christus genaamd. Zijn weg heeft een duidelijk omljnd doel: de wil van de Vader te doen, een vereenzelviging die zo sterk is dat Hij Zoon wordt genoemd. Jezus, sprekend zijn Vader. 'Mijn spijs is', zegt Jezus, 'de wil te doen van Hem die Mij gezonden heeft en zijn werk te volbrengen Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.' (Joh, 4,34) Het werk van Christus is de wil van de Vader te doen. Dat met nadruk wordt verklaard dat Jezus gezonden is om deze opdracht te vervullen, legt de impuls tot dit werk buiten Jezus zelf en roept een specifieke relatie tussen Hem en God op die voor wat betreft de persoon van Jezus Christus eerder is uitgewerkt (Vleesgeworden liefde. Over de persoon van Jezus de Christus) en nu ook van betekenis is voor de vraag naar het werk van Jezus Christus. 'De christelijke boodschap is dus een boodschap van een heil, dat niet stamt van deze wereld, maar toch het heil voor deze wereld is (Joh. 17,11,14,16,18).' (Katholieke Katechismus voor volwassenen, 220 -voortaan KKV)

Met dit alles is de thematiek van de soteriologie aan de orde, de vraag naar de betekenis van het werk van Jezus Christus. Dan vallen woorden als heil en

bevrijding maar moet ook worden gesproken over zonde en ontrouw, over geloof en genade, deugd en deugzaamheid.

1.1. Christologie en soteriologie

In de systematische theologie vindt reflectie plaats op Jezus de Christus. Dat is geen doel in zichzelf maar wordt hier verstaan als theologische discipline die de gelovige ontmoeting met Jezus Christus wil overdenken en faciliteren. De plaats die de christologie daarbij in de theologie inneemt, zij is interpretatie van Jezus van Nazareth ('wie zeggen de mensen dat Ik ben?' vergelijk Mt. 16,13-15; Mc. 8,27-29; Lc. 9,18-20), is gerelateerd aan de bijzondere aard van haar object, een bijzonderheid die in een drietal stappen kan worden toegelicht.

1. Allereerst is het zaak erop te wijzen dat het bestendig getuigenis is dat Christus God doet kennen. 'Niemand heeft ooit God gezien; de Eniggeboren Zoon, die in de schoot des Vaders is, Hij heeft Hem doen kennen θεὸν οὐδ' ἴς ἑώρακεν πώποτε· ὁ μονογενὴς υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.' (Joh. 1,18; vergelijk Mt. 11,27; Joh. 3,13,31-36; 5,19v.; 6,46; 7,28v.; 8,28; Ef. 2,18; Hebr. 1,1v.) Christus is, naar een uitdrukking van Edward Schillebeeckx (1914-2009), aldus het sacrament van de godsontmoeting, Hij is 'als mens onze weg naar God quod homo via est nobis tendendi in Deum' (Thomas van Aquino, Summa Theologiae I, 2, prooemium). 'De enige tegen alle dwalingen volkomen veilige weg is als Dezelfde tegelijk God en mens is; als God het doel, als mens de weg Sola est autem adversus omnes errores via munitissima, ut idem ipse sit Deus et homo; quo itur Deus, qua itur homo.' (Augustinus, De civitate Dei 11,2)
2. Vervolgens moet worden opgemerkt dat Jezus Christus openbaringsdynamisch weliswaar niet de enige verwijzing naar God is maar dat Hij God en Gods bedoeling met de mens naar christelijke overtuiging wel ten volle doet kennen. 'Door deze openbaring verschijnt ons in Christus, die tegelijk de Middelaar en de volheid van de gehele openbaring is, de meest innerlijke waarheid, zowel over God als over het heil van de mens Intima autem per hanc revelationem tam de Deo quam de hominis salute veritas nobis in Christo illucescit, qui mediator simul et plenitudo totius revelationis existit.' (Vaticanum II, dogmatische constitutie over de goddelijke openbaring Dei Verbum 2)

3. Deze openbaringsdynamiek in Jezus Christus wordt, zo gelooft de Kerk, niet en nooit meer overtroffen. 'Deze christelijke heilsbemiddeling, die immers het nieuwe en definitieve verbond is, zal nooit voorbijgaan en er is geen nieuwe publieke openbaring te verwachten vóór de glorievolle verschijning van onze Heer Jezus Christus *Oeconomia ergo christiana, utpote foedus novum et definitivum, numquam praeteribit, et nulla iam nova revelatio publica expectanda est ante gloriosam manifestationem Domini nostri Iesu Christi* (vergelijk 1Tim. 6,14; Tit. 2,13).' (Dei Verbum 4)

In en door Christus hoort de Kerk op een niet te overtreffen wijze God. Dat Christus God tegenwoordig stelt, impliceert dat persoon en werk van Christus geheel en al op God gericht zijn, hun exclusieve zin en betekenis vinden in de openbaring van God. Christus ter sprake brengen zonder God te noemen is een *contradictio in terminis*. Als de theologie inderdaad de wetenschap is die de werkelijkheid beziet *sub ratione Dei* (het formeel object van de theologie, vergelijk *Summa Theologiae I, 1,7 'Omnia autem pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus; vel quia habent ordinem ad Deum, ut ad principium et finem.'*) dan is daarmee vanuit het bovenstaande ipso facto de bijzondere plaats van de christologie in de theologie gegeven. 'Die Christologie ist zweifellos der Dreh- und Angelpunkt der gesamten christlichen Dogmatik und darum auch der Theologie insgesamt.' (Gerhard Ludwig Müller) Zonder overigens dat theologie tot christologie gereduceerd mag worden. Het is in dat licht significant dat Jezus aangeeft dat Hij gekomen is om de wil van de Vader te doen (vergelijk Joh. 4,34; 5,30; 6,38; Hebr. 10,9). 'Dit is de wil van mijn Vader, dat ieder die de Zoon ziet en in Hem gelooft, eeuwig leven bezit; en Ik zal hem doen opstaan op de laatste dag *τοῦτο δὲ ἐστὶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.*' (Joh. 6,40) Anders gezegd, 'wie de Zoon niet eert, eert evenmin de Vader die Hem zond *ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν*' (Joh. 5,23). Op deze wijze zijn in het christelijk geloofsgetuigenis heil, Christus en God hecht verbonden en precies dat is het fundament onder de prominente positie van de christologie in de theologie.

'Christus, de mensgeworden Zoon van God, is het enige, volmaakte en definitieve Woord van de Vader. In Hem zegt Hij alles en er zal geen ander woord zijn dan dat.'
(Catechismus van de Katholieke Kerk 65 -voortaan CKK)

Methodisch wordt binnen de christologie, in ieder geval sinds de late scholastiek, een onderscheid gemaakt tussen de christologie (in strikte zin) en de soteriologie. De christologie reflecteert op de vraag wie Jezus is (over wie hebben wij het; het aspect van de persoon van Christus als de innerlijke dimensie van de christologie) en de soteriologie handelt over de vraag wat Jezus gedaan heeft (over wat hebben wij het; het aspect van het werk van Christus als de uiterlijke dimensie van de christologie). Overigens zijn dit nuanceringen binnen het geheel van het nadenken over Jezus de Christus de levende Heer. Christologie en soteriologie zijn wel didactisch te onderscheiden maar kunnen inhoudelijk niet worden gescheiden, roepen elkaar zelfs op. Als Jezus tijdens een hevige storm op het meer de gemoederen bedaart (van de zee én van zijn leerlingen) worden de leerlingen met heilig ontzag bevangen en vragen zij zich af: ‘wie is Hij toch, dat zelfs wind en water Hem gehoorzamen τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ?’ (Mc. 4,41) In de Schrift ontstaat vanuit het getuigenis over wat Jezus gedaan heeft de vraag wie Hij is die zulke dingen doet. Daarmee gaat de soteriologie in zekere zin aan de christologie vooraf, want God wil voor alles het goede voor de mens.

Traditioneel wordt de verrijzenis begrepen en geduid als het trait-d’union tussen persoon en werk van Jezus Christus. Door de verrijzenis bevestigt God het werk en daarmee de persoon van Christus (die dat werk immers mogelijk maakt). Het evangelie, zo Paulus, ‘is de boodschap over zijn Zoon, die naar het vlees is geboren uit het geslacht van David, die naar de heilige Geest is aangewezen als Zoon van God ὁρισθέντος υἱοῦ θεοῦ door Gods machtige daad ἐν δυνάμει, door zijn opstanding uit de doden ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Jezus Christus onze Heer.’ (Rom. 1,3.v.) Het levenswerk van Jezus ontvangt door God en opnieuw verbonden met Jezus, bevestiging: ‘dat God Hem en Heer en Christus heeft gemaakt, die Jezus, die gij gekruisigd hebt ὅτι καὶ κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὁ θεὸς ἐποίησεν τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε’ (Hand. 2,36). In dat kader worden dan binnen de soteriologie enerzijds het objectivum van de incarnatie, de menswording van Gods reddend Woord, van de kruisdood als de helende zelfgave van Christus en van de verrijzenis als de levensbevestigende daad van God aan Christus gethematiseerd. Anderzijds wordt er gereflecteerd op het subjectivum als de toe-eigening van het heilswerk van Christus aan en in de gelovige door de heilige Geest. Dat gaat over de rechtvaardiging van de zondaar en diens innerlijke omvorming in geloof, hoop en liefde opdat hij als begenadigd persoon God dankt en in en voor de wereld van betekenis is. Aldus is te verstaan dat het werk van de persoon daadwerkelijk en ten volle pro nobis is.